

Л. В. Журило, А. І. Шушківський

Костел

КОСТЕЛ (КОСТЬОЛ) (польс. kościół – церква, від лат. castellum – укріплення) – римо-католицька культова споруда (див. також [Католицизм](#) і [Католицька Церква](#)). З архіт. погляду бувають базилікові (базиліка – будівля у формі витягнутого прямокутника, поділеного всередині двома поздовж. рядами колон); прямокутні з апсидою – півкруглим або гранованим виступом, що здебільшого має своє перекриття; хрестоподібні; у вигляді ротонди (круглої у плані будівлі) або склад. форми. Споруда К. зазвичай складається з однієї або трьох нав (нефів) – просторів між двома поздовж. рядами вертикал. опор. На філари (стовпи) з попруж. арками спираються хрестові або напівциркул. склепіння з розпалубками чи без них. У наві або кількох навах розміщують амвон – місце для читання священ. писання, виголошення проповіді та ін. церк. відправ; довгі дерев'яні лави з підставками для колін молільників; сповідальниці (конфесіонали). Ін. важливою частиною К. є пресбітерій – підвищення для вівтаря. Над перед. частиною нави влаштовують хори, на яких розміщують орган. Біля входу встановлюють кропильницю – резервуар з освяченою водою. Іноді у великих К. є крипт – склеп для зберігання мощей святих. Зовні до нефів і пресбітерію інколи прибудовують каплиці. К. здебільшого орієнтовано пресбітерієм на Сх., хоча й трапляються винятки, зумовлені причинами не богослужб. характеру, а, напр., необхідністю вписати храм у міську забудову. Центр. наву створюють переважно вищою за бічні, над нею дах – двосхилий, над бічними навами – односхилий. На зх. фасаді у центр. наві прилаштовують фронтон, над бічними – башти. У багатьох К. над їхніми зх. частинами зведено дзвіницю, над середохрестям – перетином гол. нави і трансепту споруджено сигнатурку (невеличку вежу з малим дзвоном); іноді середохрестя перекрите банею. Всередині К. оздоблюють розписами, скульптурами, мозаїками, вітражами, живопис.

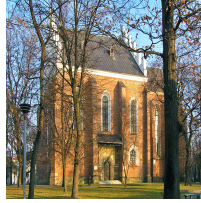
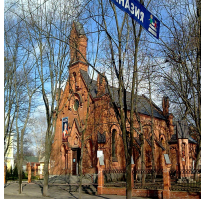
полотнами на реліг. теми. У наві має бути 14 зображень (станцій) Страстей Господніх. Скульптури також можуть прикрашати храм зовні. За статусом К. поділяють на кафедрал. (єпископ.), парафіял. і приписні (філіал.). Католическі храми з особл. папськими привілеями називають базиліками. В Україні є лише одна – *Успіння Пресвятої Діви Марії архікафедральна базиліка* у Львові (пам'ятка сакрал. архітектури 14–18 ст.). Фарний К. – давня назва міського парафіял. К., нині вживають на позначення найстарішого К. міста чи гол. храму деканату. Розрізняють також К. замкові, монастир., цвинтарні, шпитал. тощо. Історично склалося, що на території України найбільшу кількість К. зведено на Галичині, Волині, Поліссі, Поділлі та Київщині, де завжди мешкали великі польс. громади. Низку К. на укр. землях перетворено на православні храми після поділів Польщі в остан. чв. 18 ст., а також зруйновано більшов. владою у 1920–30-х рр.

Серед найвизначніших пам'яток кам'яної архітектури, споруджених переважно у стилі готики та бароко, а також класицизму, рококо, ренесансу, неоготики та неоренесансу, – Успіння Пресвятої Діви Марії у м. Керч (1840-і рр.), Непороч. зачаття Пресвятої Діви Марії у м. Ялта (1898–1906) АР Крим; єзуїтів (1610–17), домініканців (1624–1760) у Вінниці, св. архістратигів Петра і Павла (1616–1787), св. Анни (1811) у м. Бар, Святої Трійці у смт Браїлів Жмерин. р-ну (1767–91), Непороч. зачаття Пресвятої Діви Марії у с. Мурафа Шаргород. р-ну (1786–91) Вінн. обл.; єзуїтів (нині св. архістратигів Петра і Павла, 1606–10), бернардинців (нині православ. собор Святої Трійці, 1752–55) у Луцьку, Послання апостолів (1718–55), Йоакима та Анни (1752) у м. Володимир-Волинський, Святої Трійці у с. Затурці Локачин. р-ну (1642–46) та у смт Олика Ківерців. р-ну (1635–40) Волин. обл.; св. Йосипа у Дніпропетровську (1887–90), св. Миколая у м. Дніпродзержинськ Дніпроп. обл. (1895–97); Воздвиження Святого Хреста у м. Єнакієве Донец. обл. (нині Терези Калькутської, 1898–1906); св. Софії (1737–51), св. Йоана з Дуклі (1842) у Житомирі, св. Варвари у м. Бердичів (1826), Різдва Пресвятої Діви Марії у м. Коростишів (1779–96), св. Анни у м. Малин (1884), св. Антонія у с. Стара Котельня Андрушів. р-ну (1786) Житомир. обл.; Георгія Мученика в Ужгороді (1762–66), св. Мартина з Туру в м. Мукачеве Закарп. обл. (1905); Пресвятої Діви Марії в Івано-Франківську (1672–1703), домінікан. монастиря у смт Богородчани (1742–61), бернардинців у смт Гвіздець Коломий. р-ну (1723–35) Івано-Фр. обл.; св. Олександра (1817–42), св. Миколая (1899–1909) у Києві, св. Івана Хрестителя у м. Біла Церква (1796–1812), Воздвиження Святого Хреста у м. Фастів (1903–11) Київ. обл.; бернардинців (1600–30), єзуїтів (нині св. апостолів Петра і Павла, 1610–30), Стрітенський (1642–44), св. Миколая (1737), св. Ельжбети (1911) у Львові, св. Марка у с. Варяж (1688–93), Успіння у м. Угнів (1695) Сокал. р-ну, Усіх Святих у с. Годовиця Пустомитів. р-ну (18 ст.), св. Варфоломія у м. Дрогобич (кін. 14 – 16 ст.), Вознесенський у м. Золочів (1731–63), св. Миколая у смт Куликів Жовків. р-ну (1538), Непороч. зачаття Діви Марії у смт Лопатин Радехів. р-ну (1772), св. Мартина у с. Нове Місто (1463, 1512), св. Мартина у с. Скелівка (кін. 15 – поч. 16 ст.) Старосамбір. р-ну, св. Анонія у смт Олесько Буського р-ну (1739), Усічення голови св. Івана Хрестителя (1568 – серед. 19 ст.), св. Станіслава (1709) у м. Самбір, Різдва Пресвятої Богородиці у м. Стрий (1425), Святого Духа у

м. Червоноград (1710-і рр.) Львів. обл.; св. Йосипа Обручника у Миколаєві (1896); Успіння Пресвятої Діви Марії (1847–53, у рад. час знищено колони та мармур. оздоблення), св. архістратиґа Петра (1913) в Одесі; св. Антонія у с. Великі Межирічі Корец. р-ну (1702–25), св. Івана Хрестителя у м. Дубровиця (1695–1701), Благовіщення у смт Клевань Рівнен. р-ну (1630), Успіння Пресвятої Діви Марії у м. Остроґ (перебуд. 1442 з православ. церкви) Рівнен. обл.; Васи́ліян. монастиря у м. Бучач (1753–70), Ігнасія Лойоли у м. Кременець (1731–43), Святої Трійці у смт Микулинці Тереховлян. р-ну (1761–79), Пресвятої Трійці у м. Підгайці (1634), св. Станіслава у м. Чортків (1619, перебуд. на поч. 20 ст.) Терноп. обл.; Успіння Пресвятої Діви Марії у Харкові (1887–91); Пресвятого Серця Ісуса Христа в Херсоні (1820-ті рр.); св. Войтеха у Хмельницькому (1753–91), св. Івана Хрестителя (поч. 17 ст.), св. Йосипа (1750–60) у м. Ізяслав, св. апостолів Петра і Павла (1428–1757), св. Миколая (1737–55), тринітаріїв (1750–65), францисканців (1517–1672) у м. Кам'янець-Подільський Хмельн. обл.; Успіння Пресвятої Діви Марії у м. Сміла (1818–27), св. Анни у м. Тальне (1702), Успіння Пресвятої Діви Марії у м. Умань (1825) Черкас. обл. На Зх. Україні збереглася й значна кількість дерев'яних римо-катол. храмів, зокрема св. Анни у м. Ковель Волин. обл. (1771), Успіння Пресвятої Діви Марії у с. Раденичі Мостис. р-ну (1754), св. Франциска Борджія у с. Розлуч Турків. р-ну (1901–02), Відвідання Єлизавети Пресвятою Дівою Марією і св. Теклі у с. Тадані Кам'янка-Бузького р-ну (18 ст.) Львів. обл.

Із набуттям незалежності в Україні розпочалося масове будівництво нових К., які подекуди мають досить витончені та величні архіт. форми. Остан. часом зведено із застосуванням як традиц., так і найсучасніших стильових особливостей римо-катол. культ. споруди: Божого Милосердя у Вінниці (1996–2001), св. Йосипа Ремісника у Донецьку (2006), Успіння Пресвятої Діви Марії у м. Кривий Ріг Дніпроп. обл. (2000–07), св. Власа у м. Андрушівка (2010), Матері Божої Фатімської у смт Довбиш Баранів. р-ну (1991–95), Воздвиження Христа Господнього у м. Олевськ (кін. 1990-х рр.) Житомир. обл., Бога-Отця Милосердного у Запоріжжі (1999–2004), Різдва Пресвятої Діви Марії у м. Бердянськ Запоріз. обл. (2001–13), Івана-Павла II у смт Ворзель Ірпін. міськради (2010–13), Преображення Господнього у м. Бориспіль (2000–02), Пресвятої Трійці у м. Обухів (поч. 2000-х рр.) Київ. обл., Святого Духа у Кіровограді (1997–2002), Воздвиження Хреста Господнього у Полтаві (2002–04), св. Йосипа у м. Кременчук Полтав. обл. (2005–08), Зіслання Святого Духа у Чернігові (2003–08), Матері Божої Фатімської у м. Конотоп Сум. обл. (2005), Матері Божої Святого Розарію в Миколаєві (2008–13). Нині продовжується будівництво 2-х К. у Києві.

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Костел / Л. В. Журило, А. І. Шушківський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-3080>. – Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).